

SISTEMA COORDINAT DE VIGILÀNCIA DE LA CONTAMINACIÓ QUÍMICA DE LES AIGÜES DE L'EBRE I DELS ALIMENTS DE LA SEVA ÀREA D'INFLUÈNCIA

02 Marc legal

Sobre la base de l'avaluació del risc per al conjunt de la població i per tal de mantenir el contingut de contaminants en nivells que no repercuteixin negativament en la salut, es fixen en l'àmbit comunitari uns límits màxims per als metalls pesants, els contaminants orgànics persistents i les dioxines i furans (entre d'altres) presents a l'aigua, els aliments i els pinsos.

També, i per tal de protegir a més de la salut humana el medi ambient, mitjançant acords internacionals, es limiten les emissions anuals totals dels metalls pesants i dioxines i furans i es restringeix la producció, la comercialització i l'ús dels contaminants orgànics persistents.

MEDI AMBIENT

La contaminació dels sòls i de l'aigua superficial i subterrània, la contaminació atmosfèrica i la contaminació industrial i agrícola contribueixen de manera important a la presència de contaminants en els aliments, des del lloc de producció fins a la taula del consumidor.

Així, tant pels seus efectes contaminants generals, com pels seus efectes fisiopatològics a mitjà o a llarg termini, els metalls pesants, els contaminants orgànics persistents són objecte de vigilància pels organismes competents.

La toxicitat d'aquests contaminants i la seva capacitat de dispersió àmplia en el medi, fins i tot a punts molt allunyats del focus d'emissió, fa que la gestió per reduir els seus nivells comporti l'adopció d'accions o mesures supranacionals:

- Així, ja a l'any 1979, s'aprova el Conveni sobre contaminació atmosfèrica transfronterera a gran distància.
- Sobre la base d'aquest, el 1998, s'aprova el Protocol sobre contaminants orgànics persistents.
- L'any 2001, es firma el Conveni d'Estocolm sobre contaminants orgànics persistents, al qual Espanya s'adhereix el 2004.
- El febrer de 2001, la Comissió Europea publica el Llibre Blanc relatiu a l'Estrategia para la futura política en materia de sustancias y preparados químicos (COM (2001) 88 final), que es fonamenta en una revisió del sistema comunitari actual de regulació de l'ús innocu de les substàncies i preparats químics.
- El 6è Programa d'acció de la Comunitat Europea per al medi ambient té com objectiu assolir un nivell elevat de protecció del medi ambient i de la salut humana i una millora general del medi ambient i la qualitat de vida i estableix unes prioritats en matèria de medi ambient amb vistes a una resposta comunitària centrada en particular en el canvi climàtic, la naturalesa i la biodiversitat, el medi ambient i la salut i la qualitat de vida, així com els recursos naturals i els residus.
- L'any 2004 s'aprova el Reglament (CE) núm 850/2004 del Parlament Europeu i del Consell, de 29 d'abril de 2004, sobre contaminants orgànics persistents.
- Actualment, al Parlament Europeu i al Consell s'està debatent la proposta de reglament relatiu al registre, a l'avaluació, a l'autorització i a la restricció de les substàncies i preparats químics: *REACH*.

Tots aquests acords internacionals i les disposicions normatives que se'n deriven tenen com objectiu principal protegir la salut humana i el medi ambient mitjançant el control, per una banda, de les emissions de metalls pesants provocades per les activitats antropogèniques i la reducció de les emissions anuals totals; i per l'altra, la prohibició, supressió progressiva, o restricció de la producció, la comercialització i l'ús dels contaminants orgànics persistents, per reduir-ne l'emissió i establir disposicions relatives als residus consistents en qualsevol d'aquestes substàncies.

AIGUA

En l'àmbit comunitari s'adopten mesures específiques contra la contaminació de les aigües causada per determinats contaminants o grups de contaminants que representin un risc significatiu per al medi aquàtic o a través d'ell, inclosos els riscos d'aquesta naturalesa per a les aigües utilitzades per a la captació de l'aigua potable, amb l'establiment d'un marc comunitari d'actuació en l'àmbit de la política d'aigües, amb la Directiva 2000/60/CE, de 23 d'octubre de 2000.

Aquestes mesures tenen com a objectiu la reducció progressiva dels abocaments, les emissions i les pèrdues i, en el cas de les substàncies perilloses prioritàries, la interrupció o supressió gradual d'aquestes amb l'objectiu final d'aconseguir concentracions en el medi aquàtic (superficial continental, marí, de transició així com aigües subterrànies) properes als valors bàsics pel que fa a les substàncies d'origen natural i pròximes a zero pel que fa a les substàncies sintètiques artificials.

En el cas de les substàncies d'origen natural o les substàncies generades en processos naturals, com el cadmi, el mercuri i els hidrocarburs aromàtics policíclics (HAP), no és possible l'eliminació plena dels abocaments, emissions i pèrdues de totes les fonts potencials.

Sobre aquesta base la Comissió Europea ha desenvolupat un sistema combinat de fixació de prioritats basat en mesures i models anomenat COMMPS (Combined Monitoring-based and Modelling-based Priority Setting) i ha establert una llista de substàncies prioritàries perquè es puguin aplicar de manera oportuna i continuada controls comunitaris sobre les substàncies perilloses, en la Decisió núm. 2455/2001/CE, de 20 de novembre de 2001. En aquesta estan entre d'altres: el cadmi, el mercuri, l'hexaclorobenzè, el pentaclorobenzè i l'endosulfan.

A la Directiva 2006/11/CE relativa a la contaminació causada per determinades substàncies perilloses abocades al medi aquàtic comunitari [aquesta directiva substitueix a l'anterior Directiva 76/464/CEE] i les seves directives "filles" queden fixats els objectius de qualitat i límits d'abocament per determinades substàncies perilloses (Directives 82/176/CEE, 83//513/CEE, 84/156/CEE, 84/491/CEE i 86/280/CEE), com són mercuri, cadmi, hexaclorociclohexà, tetraclorur de carboni, DDT, pentaclorfenol, aldrín, dieldrín, endrín isodrín, hexaclorobenzè, hexaclorbutadiè, cloroform, 1,2-dicloretà, tricloretilè, percloretilè, triclorbenzè.

El "Real Decreto 995/2000 por el que se fijan objetivos de calidad para determinadas sustancias contaminantes y se modifica el Reglamento de Dominio Público Hidráulico", estableix objectius de qualitat per determinats metalls pesants com el plom, níquel, zinc, coure, seleni i arsènic, i microcontaminants orgànics com són alguns plaguicides (atrazina, simazina, terbutilazina, metolaclo, compostos aromàtics (benzè, toluè, xilens, etilbenzè, naftalè), compostos organoclorats (clorobenzè, diclorobenzè, 1,1,1-tricloretà) i organometàlics (tributilestany).

El "Real Decreto 927/1988 por el que se aprueba el Reglamento de la Administración Pública del Agua y la Planificación Hidrológica", en el qual queda transposada la Directiva 75/440/CEE, al seu Annex I estableix la qualitat exigida a les aigües superficials que siguin destinades a la producció d'aigua potable.

SISTEMA COORDINAT DE VIGILÀNCIA DE LA CONTAMINACIÓ QUÍMICA DE LES AIGÜES DE L'EBRE I DELS ALIMENTS DE LA SEVA ÀREA D'INFLUÈNCIA

Finalment, s'estableixen a nivell comunitari normes de qualitat bàsiques que han de complir les aigües destinades al consum humà en la Directiva 98/83/CE, de 3 de novembre, transposada al nostre ordenament jurídic amb el Reial decret 140/2003, de 7 de febrer. Els valors paramètrics s'han fixat sobre la base dels coneixements científics disponibles, amb el mètode d'avaluació del risc i tenint en compte el principi de prevenció, perquè les aigües de consum humà es puguin consumir durant tota la vida amb seguretat i representin, per tant, un nivell elevat de protecció de la salut.

ALIMENTS

Pel que fa a la seva presència en els aliments, per a la majoria d'ells hi ha establerts límits màxims legals en l'àmbit comunitari i/o estatal.

El Reglament 315/93, de 8 de febrer de 1993, pel qual s'estableixen procediments comunitaris en relació amb els contaminants presents en els productes alimentosos, preveu que en la fixació dels límits màxims de contaminants es tinguin en compte els punts següents:

- Límits per al mateix contaminant en diferents productes alimentosos;
- Límits de detecció analítica;
- Una referència als mètodes de mostreig i mètodes d'anàlisi que s'han d'utilitzar.

El mostreig té un paper molt important per a l'obtenció de resultats representatius, a fi de determinar els continguts de contaminants que es presenten en general de manera molt heterogènia en els lots i/o partides d'aliments. És essencial fixar els criteris generals que han de complir els mètodes d'anàlisi perquè els laboratoris encarregats dels controls utilitzin mètodes d'anàlisi de característiques comparables.

Els límits màxims de contaminants en els aliments estan establerts en el Reglament (CE) núm. 466/2001 de la Comissió, de 8 de març de 2001; i les seves posteriors modificacions:

- Reglament 2375/2001 del Consell, de 29 de novembre de 2001, que modifica el Reglament 466/2001 de la Comissió pel qual es fixa el contingut màxim de determinats contaminants en els productes alimentosos.
- Reglament 221/2002 de la Comissió, de 6 de febrer de 2002, que modifica el Reglament 466/2001 pel qual es fixa el contingut màxim de determinats contaminants en els productes alimentosos.
- Reglament 257/2002 de la Comissió, de 12 de febrer de 2002, que modifica el Reglament 194/97 pel qual es fixa el contingut màxim de determinats contaminants en els productes alimentosos, i el Reglament 466/2001, pel qual es fixa el contingut màxim de determinats contaminants en els productes alimentosos.
- Reglament 472/2002 de la Comissió, de 12 de març de 2002, que modifica el Reglament 466/2001 pel qual es fixa el contingut màxim de determinats contaminants en els productes alimentosos.
- Correcció d'errors del Reglament 472/2002 de la Comissió, de 12 de març de 2002, que modifica el Reglament 466/2001 pel qual es fixa el contingut màxim de determinats contaminants en els productes alimentosos.

- Reglament 563/2002 de la Comissió, de 2 de abril de 2002, pel qual es modifica el Reglament 466/2001 pel qual es fixa el contingut màxim de determinats contaminants en els productes alimentosos.
- Reglament (CE) 684/2004 de la Comissió, de 13 de abril de 2004, que modifica el Reglament (CE) 466/2001 en el qual es refereix a les dioxines.
- Reglament (CE) 78/2005 de la Comissió, de 19 de gener de 2005, pel qual es modifica el Reglament (CE) 466/2001 en el referent als metalls pesants.
- Reglament (CE) 208/2005 de la Comissió, de 4 de febrer de 2005, pel qual es modifica el Reglament (CE) 466/2001 en el relatiu als hidrocarburs aromàtics policíclics.
- Reglament (CE) 199/2006 de la Comissió, de 3 de febrer de 2006, que modifica el Reglament (CE) 466/2001 pel qual es fixa el contingut màxim de determinats contaminants en els productes alimentosos pel qual es refereix a dioxines i PCB similars a dioxines.

Els límits màxims de residus de plaguicides (LMR) han estat establerts en una sèrie de directives diferents per productes d'origen animal i vegetal, les quals s'han modificat diverses vegades de manera important.

Pel que fa als plaguicides, dels quals n'està prohibit l'ús i la comercialització a la UE com ara l'hexaclorobenzè, aldrín, dieldrín i l'HCH; i tenint en compte l'oferta d'algun d'aquests plaguicides en el mercat mundial, s'estableixen els LMR de tots els productes en el límit inferior de determinació analítica en les directives següents:

- Directiva 2004/61/CE de la Comissió, de 26 d'abril de 2004, per la qual es modifiquen els annexos de les directives 86/362/CEE, 86/363/CEE i 90/642/CEE de Consell pel que fa als límits màxims de residus de determinats plaguicides l'ús dels quals està prohibit a la Comunitat Europea.
- Directiva 93/58/CEE del Consell, de 29 de juny de 1993, per la qual es modifiquen l'Annex II de la Directiva 76/895/CEE relativa a la fixació dels continguts màxims de residus de plaguicides en les fruites i hortalisses, l'Annex de la Directiva 90/642/CEE relativa a la fixació dels continguts màxims de residus de plaguicides en determinats productes d'origen vegetal, incloses les fruites i hortalisses, i per la qual s'estableix una primera llista de continguts màxims.

Per motius de simplicitat i claredat, i per aplicar alhora i de la mateixa manera en tots els estats membres els LMR de plaguicides, s'han fixat per a tots els productes a través dels reglaments següents:

- Reglament (CE) 396/2005 del Parlament Europeu i del Consell, de 23 de febrer de 2005, relatiu als límits màxims de residus de plaguicides en aliments i pinsos d'origen vegetal i animal i que modifica la Directiva 91/414/CEE del Consell.
- Reglament (CE) 178/2006 de la Comissió, d'1 de febrer de 2006, per la qual es modifica el Reglament (CE) 396/2005 del Parlament Europeu i del Consell amb vistes a establir l'annex que inclou la llista d'aliments i pinsos als quals s'apliquen continguts màxims de residus de plaguicides.

SISTEMA COORDINAT DE VIGILÀNCIA DE LA CONTAMINACIÓ QUÍMICA DE LES AIGÜES DE L'EBRE I DELS ALIMENTS DE LA SEVA ÀREA D'INFLUÈNCIA

Quant als mètodes de presa de mostres i d'anàlisis per al control oficial, aquests es fixen en les normatives següents:

- Directiva 2001/22/CE de la Comissió, de 8 de març de 2001, per la qual es fixen mètodes de presa de mostres i d'anàlisis per al control oficial del contingut màxim de plom, cadmi, mercuri i 3-MCPD en els productes alimentosos.
- Directiva 2002/69/CE de la Comissió, de 26 de juliol de 2002, per la qual s'estableixen els mètodes de mostreig i d'anàlisis per al control oficial de les dioxines i la determinació de PCB similars a les dioxines en els productes alimentosos.
- Recomanació, d'11 d'octubre de 2004, relativa al control dels nivells de base de les dioxines i els PCB similars a les dioxines en els productes alimentosos.

Per a alguns contaminants es disposa de dades de nivells de seguretat toxicològics emeses per organismes de reconeguda solvència, la qual cosa permet avaluar el risc que representa la seva exposició a través de la dieta.

Quant als naftalens policlorats (PCN), el pentaclorobenzè o els policlorestirens, atesa la manca d'estudis toxicològics, cap organisme ha establert valors màxims d'ingesta, ni tampoc, en conseqüència, no s'han fixat límits màxims en aliments.

Fruit del Conveni de col·laboració durant el període 2000-2002, entre el Departament de Salut, la Universitat Rovira i Virgili i la Universitat de Barcelona per a la investigació de la ingesta dietètica de contaminants químics en la població de Catalunya, s'ha publicat l'estudi "Contaminants químics, estudi de dieta total a Catalunya". Aquest estudi ha permès disposar d'una estimació de l'exposició i la contribució dels diferents grups d'aliments a la ingesta de contaminants. La continuació d'aquest estudi que l'ACSA està portant a terme en col·laboració amb la Universitat de Barcelona i la Universitat Rovira i Virgili permetrà avaluar la tendència d'aquests contaminants al llarg del temps i contribuirà a prendre mesures de gestió del risc.

PINSOS

Pel que fa a la seva presència en els pinsos, per a la majoria d'ells també hi ha establerts límits màxims legals en l'àmbit comunitari i/o estatal.

En els pinsos els límits màxims de contaminants estan establerts en la Directiva 2002/32/CE, de 7 de maig de 2002, sobre substàncies indesitjables en l'alimentació animal, incorporada al nostre ordenament jurídic mitjançant el Reial decret 465/2003, de 25 d'abril; i les seves posteriors modificacions.

També en la Directiva 2002/70/CE, de 26 de juliol de 2002, per la qual s'estableixen els requisits per a la determinació dels nivells de dioxines i de PCB similars a les dioxines en els pinsos, incorporada al nostre ordenament jurídic mitjançant el Reial decret 214/2003, de 21 de febrer, pel qual s'estableixen els requisits per a la determinació dels nivells de dioxines i de policlorobifenils (PCB) similars a les dioxines en els pinsos; i les seves posteriors modificacions; i en la Recomanació, d'11 d'octubre de 2004, relativa al control dels nivells de base de les dioxines i els PCB similars a les dioxines en els pinsos.

A més, per les causes ja esmentades, s'estableixen els mètodes de presa de mostres i els mètodes d'anàlisi per al control oficial d'aquests contaminants en la Directiva 71/250/CEE, de 15 de juny de 1971, per la qual es determinen mètodes d'anàlisi comunitaris per al control oficial dels aliments per a animals, incorporada al nostre ordenament jurídic mitjançant el Reial decret 2257/1994, de 25 de novembre, i les seves matèries primeres; i les seves posteriors modificacions.

També s'estableixen a la Directiva 76/371/CEE, d'1 de març de 1976, sobre determinació de mètodes comunitaris de presa de mostres per al control oficial de l'alimentació animal, incorporada al nostre ordenament jurídic mitjançant l'Ordre de, 12 de maig de 1989.